

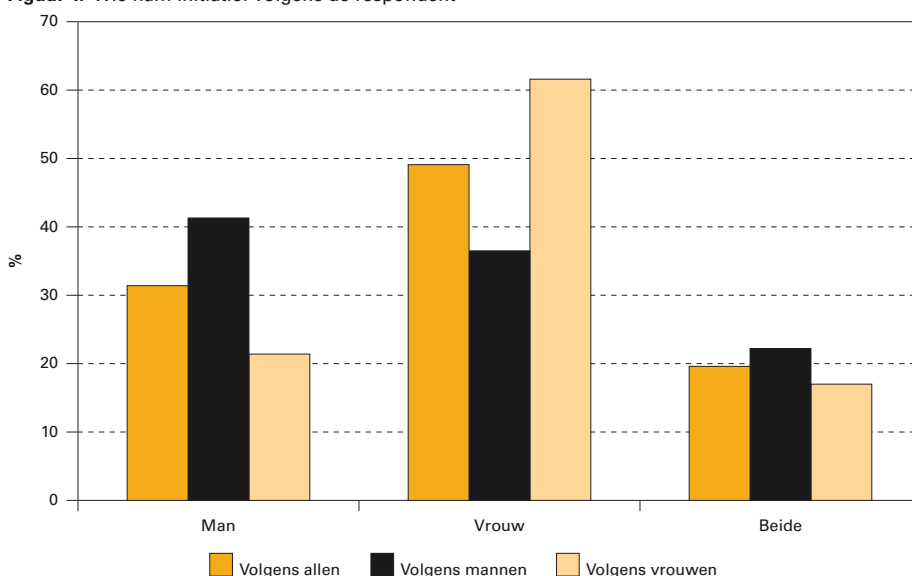
Scheiding in de NKPS

Risico's, initiatieven, motieven en gevolgen

MATTHIJS KALMIJN

Mensen die ongehuwd samenwonen hebben een grotere kans om te scheiden dan gehuwden. Dat blijkt uit het NKPS-onderzoek. Verder laat het onderzoek zien dat vrouwen in hogere mate het initiatief nemen om te scheiden dan mannen. Aan scheiding liggen in de meeste gevallen relationele problemen, zoals gebrek aan liefde, maar ook dikwijls persoonlijke problemen zoals verslavingsproblemen, ten grondslag. Scheiden gaat met conflictsituaties gepaard en die gaan vaak nog lang na de scheiding door. Gescheidenen zijn na de scheiding minder tevreden met het leven dan gehuwden, maar ook vóór de scheiding was er minder welbevinden, zo blijkt uit het onderzoek.

Figuur 1. Wie nam initiatief volgens de respondent

Van de 3.961 mensen die in de eerste ronde van het onderzoek gehuwd of ongehuwd samenwoonden was in de tweede ronde ruim vier procent uit elkaar door een scheiding. De analyses zijn gebaseerd op mensen die gehuwd of ongehuwd samenwoonden in ronde 1 en die in beide rondes hebben meegedaan. Respondenten wier partner overleed zijn buiten beschouwing gelaten. De oversample van allochtonen is niet gebruikt.

Hierbij moet worden bedacht dat de tweede ronde gemiddeld 3½ jaar na de eerste ronde was en dat het mogelijk is dat er mensen zijn gescheiden die in de tweede ronde niet meer meededen. Ongehuwd samenwonenden hadden een 5,2 keer zo hoog scheidingsrisico als gehuwd samenwonenden. Een belangrijke oorzaak is dat ongehuwd samenwonenden in vergelijking met gehuwden minder vaak de kerk bezoeken, vaker in de grote steden wonen, en korter bij elkaar zijn.

Als met deze factoren rekening wordt gehouden is het risico op scheiding 2,2 keer zo hoog voor ongehuwd samenwonenden.

Initiatief

Vrouwen namen veel vaker het initiatief om te scheiden dan mannen (figuur 1). In bijna de helft van de gevallen was het de vrouw die de eerste stap zette, bij iets meer dan 30 procent van de samenwoonrelaties was het de man en bij één op de vijf was het een gezamenlijk initiatief. Opvallend is dat mensen geneigd zijn om het initiatief aan zichzelf toe te schrijven. Zo zeggen vrouwen vaker dan mannen dat de vrouw het initiatief had en zeggen mannen vaker dan vrouwen dat de man het initiatief had. Mensen zeggen blijkbaar niet graag dat het initiatief bij de ander lag. Ander onderzoek laat zien dat het controle hebben over de situatie – zelfs als iemand dat alleen maar achteraf *zegt* – een positief effect heeft op het welbevinden.

Motieven

Welke redenen geven mensen aan om te scheiden? Voor elf mogelijke redenen is aan mensen gevraagd om aan te geven of deze een rol speelden. Zelf gerapporteerde redenen om te scheiden worden in de literatuur ook wel motieven genoemd. Omdat alles wel in enige mate een rol speelt bij een scheiding wordt hier alleen gekeken naar redenen die volgens de respondent een 'grote rol' hebben gespeeld. Deze kunnen worden ingedeeld in relationele problemen, problemen met huishouden en gezin, en persoonlijke problemen. De motieven verschillen in zwaarte. Relationele problemen (zoals een tekort aan liefde) zouden lichtere motieven kunnen worden genoemd dan persoonlijke problemen (zoals geweld of verslavingsproblemen). Uit eerder onderzoek bleek een verschuiving in de tijd van zware naar lichte motieven – de scheidingsdrempel is lager geworden.

Relationele problemen worden het vaakst genoemd. Uit elkaar groeien en tekort aan liefde speelden voor bijna 60 procent van de mensen een grote rol bij de beslissing om te scheiden. Grote persoonlijke problemen worden zelden genoemd en geweld en verslaving worden weinig genoemd. Psychische problemen van respondent en/of partner vormen daarop een uitzondering. Deze speelden volgens maar liefst een kwart van de mensen een belangrijke rol. Dat relationele en psychische problemen de belangrijkste motieven zijn wijst wellicht op een psychologisering van de echtscheiding. Problemen rond huishouden en gezin vormen een tussengroep. Deze worden vaker genoemd dan persoonlijke problemen maar minder vaak dan relationele problemen. Opvallend is dat conflicten over de opvoeding van de kinderen hierbij het belangrijkste zijn, en niet bijvoorbeeld problemen rond werk en huishouden.

De onderzoeksresultaten bevestigen ander onderzoek waaruit blijkt dat er bij scheiding vaak een andere partner in het geding is. In 41 procent van de gevallen wordt in dit onderzoek aangegeven dat er iemand anders in het spel was. Dit kan zowel op de respondent als op de partner betrekking hebben. Anders dan soms

Tabel 1. Motieven om te scheiden: percentage 'speelde een grote rol'

	Allen	Geen andere partner in het spel	Andere partner in het spel
	%		
Relationele problemen			
uit elkaar groeien	58	58	57
tekort aan liefde en begrip	58	53	64
verschillen in opvattingen	38	45	28
Huishouden en familie			
opvoeding	29	34	24
problemen met familie	13	11	15
conflicten over huishouden en werk	17	14	21
geldproblemen	11	13	8
Persoonlijke problemen			
gezondheidsproblemen	11	11	13
psychische problemen	25	28	19
verslaving	9	12	6
lichamelijk geweld	6	8	4
N	175	103	72
Percentage	100	59	41

Tabel 2. Conflictgedrag partner na de scheiding: percentage 'wel gebeurd sinds scheiding'

	Allen	Geen thuiswonende kinderen voor scheiding	Wel thuiswonende kinderen voor scheiding
	%		
Stalking			
Ongewenst opgebeld	23	17	27
Ongewenst langsgekomen	17	4	27
Verbaal			
Sterke verwijten gemaakt	50	40	58
Valse beschuldigingen gedaan	34	24	41
Het verleden zwartgemaakt	30	24	34
Nare dingen gezegd tegen anderen	41	29	49
Agressie			
Gescholden, flink ruzie gemaakt	38	28	45
Gedreigd met geweld tegen respondent	16	5	24
Gedreigd met geweld tegen zichzelf	12	7	16
Geweld gebruikt	10	5	14
Kinderen			
Kinderen tegen u opgezet*			25
Gedreigd bezoek te belemmeren**			19
N	175	75	100
Percentage	100	43	57

*) Indien van toepassing.

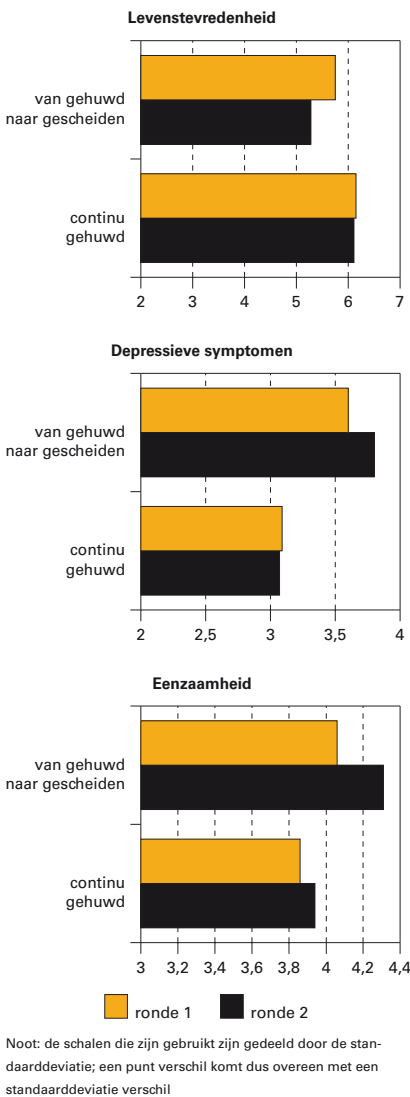
***) Indien van toepassing (kan op gedrag van zowel man als vrouw betrekking hebben).

wordt gedacht lijken alternatieve partners echter geen belangrijke oorzaak van scheiding te zijn. Als de andere motieven worden uitgesplitst voor paren waarbij er wel of geen nieuwe partner in het spel was zijn weinig verschillen te zien (tabel 1). Met andere woorden, wanneer er iemand anders in het spel was speelden min of meer dezelfde problemen in de relatie als wanneer er geen alternatieve partner was. Een alternatieve partner lijkt meer een katalysator dan een oorzaak.

Conflicten na de scheiding

Een scheiding is niet alleen een probleem, het is ook een oplossing. Immers, veel huwelijken worden geplaagd door conflicten en deze hebben een negatieve invloed, niet alleen op het welbevinden van de partners maar ook op dat van de kinderen. Als een scheiding een einde maakt aan deze conflicten, zou deze kunnen worden gezien als iets positiefs. De vraag is ech-

Figuur 2. Vergelijking welbevinden voor en na de scheiding

ter of de conflicten na een scheiding ophouden. De onderzoeksresultaten laten zien dat de ex-partners in de eerste paar jaar na de scheiding (nog) veel conflicten hebben (tabel 2).

In de eerste plaats is er veel verbaal conflict. De helft van de ex-partners maakte de respondent sterke verwijten, één op de drie uitte valse beschuldigingen en 41 procent zei tegen anderen nare dingen over de respondent. Mogelijk zijn deze rapportages overschat – het gaat immers om wat mensen over de ex-partner zeggen. Ook dient te worden bedacht dat het hier om de eerste paar jaar na de scheiding gaat. Het is zeker niet vreemd dat er in die tijd verwijten over en weer worden gemaakt en dat de eerder ervaren conflicten tijdens het huwelijk nog doorspelen. Ongewenst contact opnemen met de respondent – een voorstadium van *stalking* – komt ook bij veel mensen voor. In één op de vier gevallen belde de ex-partner ongewenst op en in ongeveer één op de zes gevallen kwam de ex-partner ongewenst langs.

Daarnaast wordt relatief vaak melding gemaakt van geweld. De meest voorkomende vorm is schelden en het maken van een flinke ruzie (38 procent). Verder dreigde één op de zes ex-partners met geweld tegen de respondent en dreigde één op de tien geweld tegen zichzelf te gebruiken. Feitelijk geweld werd gebruikt in één op de tien gevallen.

Al met al zijn er na de scheiding nogal wat conflicten tussen de ex-partners. Dit is eigenlijk opvallend als wordt bedacht dat, zoals hiervoor bleek, lichte 'relationele' motieven bij een scheiding het belangrijkste zijn. De drempel om te scheiden is misschien niet hoog, maar de scheidingen zelf zijn nog tamelijk hevig.

Wat betreft het vóórkomen van conflicten zijn er grote verschillen tussen mannen en vrouwen. Als de verschillende vormen van geweld worden gecombineerd dan blijkt dat 28 procent van de mannen met geweld dreigde of geweld gebruikte, tegenover 13 procent van de vrouwen. Het gaat hier overigens steeds om wat de respondent zegt over de partner. We hadden ook aan de respondent zelf kunnen vragen of hij/zij geweld gebruikte maar we menen dat dergelijke rapportages minder betrouwbaar zijn. Bij *stalking* is het sekseverschil kleiner: 52 procent van de mannen maakte zich schuldig aan enige vorm van *stalking* tegenover 41 procent van de vrouwen, maar dit verschil is niet significant.

Omdat conflicten na de scheiding nadelig zijn voor het welbevinden van het kind, zoals uit eerder onderzoek bekend is, is het interessant om na te gaan of conflicten vaker voorkomen bij gescheiden paren met (voorheen) thuiswonende kinderen. Opmerkelijk is dat bijna alle soorten conflicten beduidend vaker voorkomen als er nog thuiswonende kinderen zijn. Deels zal het hier gaan om conflicten over de kinderen zelf, maar niet altijd. Een verklaring hiervoor is dat de noodzaak tot contact in geval er kinderen zijn de gelegenheid creëert voor een zich voortslepend conflict. Daarnaast kan het zo zijn dat paren met kinderen ongelukkiger zijn met de scheiding en daarom na de scheiding meer conflicten hebben.

Gevolgen voor welbevinden

Uit eerder onderzoek blijkt dat een scheiding op de korte termijn meestal tot een daling van het welbevinden van de partners leidt. In Nederland is een dergelijke verandering nog weinig aangetoond met gegevens waarbij mensen over de tijd worden gevolgd. Met de NKPS-gegevens is dat wel mogelijk: het welbevinden van mensen voor en na de scheiding kan worden vergeleken. In figuur 2 is dat voor verschillende uitkomsten gedaan: de algemene tevredenheid met het leven, het hebben van depressieve symptomen en het ervaren van eenzaamheid. Daarnaast werd gekeken hoe het de mensen is vergaan die op beide tijdstippen met hun partner woonden. Mensen die binnen zes maanden na het eerste interview zijn gescheiden zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Gescheidenen blijken na de scheiding minder tevreden met hun leven te zijn dan ze waren voor de scheiding. Ook rapporteren zij meer depressieve symptomen en ervaren zij meer eenzaamheid dan voor de scheiding. De verschillen zijn statistisch significant maar niet erg groot. Zij bevestigen wel het beeld van negatieve effecten op de korte termijn.

Opvallender wellicht is dat het welbevinden van gescheidenen er ook al voor het huwelijk op alle terreinen minder goed voorstond dan dat van mensen die gehuwd waren en bleven. Continu gehuwden waren in de eerste ronde al meer tevreden, minder depressief en minder eenzaam dan de gehuwden die later zouden scheiden. Een reden hiervoor is dat gescheidenen in de eerste ronde minder gelukkig waren getrouwd. De scheiding was wellicht ook al 'in de maak'. Tot slot kan het zo zijn dat depressie en eenzaamheid oorzaken zijn van scheiding. In die zin is de gescheiden groep natuurlijk niet representatief. Niettemin wijzen de cijfers er wel op dat de gevolgen van scheiding niet los moeten worden gezien van de effecten die een slecht huwelijk kan hebben op het welbevinden.

LITERATUUR:

- Dykstra, Pearl A. en Jenny de Jong Gierveld (2004), Gender and marital-history differences in emotional and social loneliness among Dutch older adults. *Canadian Journal on Aging* 23, pp. 141-155.
- Fischer, T., Paul M. de Graaf en Matthijs Kalmijn (2005), Friendly and antagonistic contact between former spouses after divorce: Patterns and determinants. *Journal of Family Issues* 26, pp. 1151-1163.
- Graaf, Paul M. de en Matthijs Kalmijn (2005), Divorce motives in a period of rising divorce: Evidence from a dutch life history survey. *Journal of Family Issues* 27, pp. 483-505.
- Kalmijn, Matthijs en Christiaan W. S. Monden (2006), Are the effects of divorce on well-being dependent on marital quality? *Journal of Marriage and Family* 68, pp. 1197-1213.
- Kalmijn, Matthijs en Anne-Rigt Poortman (2006), His or her divorce? A study of divorce determinants using information on who initiated the divorce. *European Sociological Review* 22, pp. 201-214.

Prof. dr. M. Kalmijn, Universiteit van Tilburg.
E-mail: m.kalmijn@uvt.nl